

*Валіт О.С.*

*Харківський національний університет*

*імені В.Н. Каразіна*

*м. Харків, Україна*

*e-mail: [e\\_valit@mail.ru](mailto:e_valit@mail.ru)*

## **УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ (З ДОСВІДУ СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПОСІБНИКІВ НА ПІДГОТОВЧОМУ ВІДДІЛЕННІ)**

Культурологічна освіта стала сьогодні одним із найважливіших напрямків у гуманітарній підготовці студентів вищих навчальних закладів в усьому світі. Ознайомити студентів із культурними досягненнями людства, дати широке тло історичних змін у світовому культурному процесі — мета гуманітарно-гуманістичної освіти, оскільки, як сказав мудрець, «Не знати подій, що сталися до твого народження, значить бути завжди дитиною» (Цицерон).

Сучасний соціальний, ідеологічний і естетичний стан суспільства краще бачаться через міфологічні установки кожного народу. Зробити активним знання студентів про те, що міфологія — це форма свідомості, яка являє собою основу будь-якої культури, — ось мета роботи педагогів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Знайомство з міфологічними джерелами образного мислення допомагає студентам побачити міфологію як психологію, спроектовану на зовнішній світ, дає можливість диференційовано усвідомити систему моральних цінностей народу, мову якого вони вивчають. Це може стати значною допомогою студентам у їхньому глобальному особистісному розвитку — краще зрозуміти самих себе, підвищити свій загально-філософський рівень, розширити власну культурологічну компетенцію.

Література - людинознавство - ключ до самосвідомості, до мовного психоосмислення себе як одиниці Всесвіту. І ключ цей є у кожного народу.

Література також є важливим джерелом знань про народ, його культуру, духовність, ментальну сферу. Джерела національної культури в кожного народу свої. Але немає сумніву, що всі вони виходять із міфології, яка трактується не лише як сукупність переказів і легенд. Міфологія — це поетична філософія й основа психічних феноменів людства від давнини й до сьогодні. Зв'язок міфології із культурологією, фольклором та літературою безперечний.

Найціннішим скарбом національної культури кожного народу, пов'язаним із його життям і побутом, є фольклор. Фольклор - це перша сходинка народної творчості після міфології перед народженням кожної національної літератури. Вивчення фольклору – це перший ступінь якісно нового залучення студентів-філологів до історії художньої культури людства. На початку становлення цивілізації мистецтво, синкретичне й сакральне у своїй первісній фольклорній формі, було невід'ємною частиною повсякденного життя людей. І наразі воно залишається одним із найважливіших способів самоідентифікації людської особистості у всій безлічі її проявів.

Вивчаючи фольклор, іноземні студенти не тільки знайомляться з долітературними пам'ятками, їхніми художніми особливостями, вони ще й спробують відновити закономірності функціонування людської свідомості в пізнанні світу за допомогою образів, тобто створення міфологічної картини світу, яка, у свою чергу, стає прообразом будь-якого художнього (літературного) миротворчого акту.

Метою вивчення усної народної творчості є необхідність дати сучасне визначення фольклору як особливого виду мистецтва й фольклористики як науки; визначити її місце серед сучасних гуманітарних дисциплін, її взаємини з літературознавством; закласти підґрунтя історизму в підході до творів мистецтва.

Актуальність викладання українського фольклору для іноземних студентів зумовлена необхідністю якісної підготовки студентів до вивчення профільних дисциплін українською мовою. Курс з українського фольклору має важливе методичне та методологічне значення, формує фундамент знань науки

про мистецтво слова, що має стати підґрунтям для подальшого вивчення історії та теорії літератури. Опановуючи цей курс, іноземному студентові важливо набути вмінь аналізувати твори української усної народнопоетичної творчості, зіставляти їхні жанрові особливості; через ознайомлення з фольклорними текстами, зі словами-фольклоризмами відкрити особливий світ народного художнього мислення.

Одним з кардинальних завдань курсу є формування уявлень про те, чим відрізняються два види мистецтва: фольклор і література, для чого треба встановити витоки фольклорного синкретизму, особливості фольклорної поетики, специфіку жанрів українського фольклору (таких, як міф, казка, дума, історична та лірична пісня, прислів'я, приказки, загадка, народна драма), пояснити природу їх виникнення, виявити їхню поетику, показати можливість еволюції та трансформації одного жанру в інший. Використовуючи принцип жанрової системи українського фольклору, студенти знайомляться з пам'ятками усного словесного мистецтва.

У зв'язку з усім перерахованим виникла потреба у навчально-методичному посібнику з української усної народної творчості для іноземних студентів підготовчого відділення. Навчальний посібник „Український фольклор для іноземних студентів” (автори: О. С. Валіт, Т. Ю. Гутнікова, Л. В. Задорожня, Г. Г. Руденко) створено на кафедрі мовної підготовки 2 Навчально-наукового інституту міжнародної освіти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Посібник складається з 9 уроків, він містить адаптовані до сприймання й засвоєння іноземцями наукові тексти та зразки усної народної творчості, відомості з теорії літератури. Кращому розумінню текстів, термінів і понять сприяють словники, які розкривають значення багатьох слів і літературознавчих термінів. Серйозним завданням, розв'язуваним під час знайомства з основними питаннями посібника, є розвиток у студентів-іноземців професійних навичок – користуватися науковою термінологією. Під час навчання за цим посібником визначається низка найважливіших в історії художньої культури (і літератури)

понять: міф, міфологічний світогляд і його особливості, особливості міфологічного часу і простору, основні категорії міфології, зв'язок міфу, обряду і фольклору, структура міфологічного сюжету, мотив тощо. У студентів створюється уявлення про те, що міфологічна свідомість як спосіб пізнання світу в художніх образах є фундаментом для мистецтва й літератури наступних епох у всіх народів, які досягли певного етапу розвитку культури.

Після вступного загальнооглядового уроку «Фольклор» автори посібника звертають увагу студентів на особливості світогляду давніх слов'ян, подають інформацію про богів Вищого рівня (Сварог, Дажбог, Стрибог, Перун, Велес, Макош) та про маленьких невидимих істот, що мешкають поруч з людиною (Домовик, Кікімора, берегині Лада і Леля, Лихоманки, Нави, Водяник, русалки, Лісовик, мавки). Студенти мають узнати, що предки росіян, українців і білорусів — давні слов'яни — вірили, що все у світі живе: і дерево, і камінь, і Земля, і дощ, і блискавка.

З уроку «Композиція народної чарівної казки» студенти дізнаються, що слов'янські народні казки вчили людей, як за свої неправильні вчинки треба платити: треба складати іспит на доброту, чесність, любов до всього живого. Якщо людина зможе скласти цей іспит, вона стане щасливою. Якщо ні, то й не стане. Так наші предки розуміли причинно-наслідковий закон, який лежить в основі всього людського життя у всі часи на Землі: якщо щось сталося у твоєму житті, для цього була причина. Інакше не сталося би. І тільки сама людина може виправити свої помилки. Бог не допоможе їй в цьому, тому що не Бог зробив помилку. Отже, людина повинна сама виправити її. І тоді вона отримає нагороду за розуміння своїх помилок і виправлення їх. І буде їй вічне Щастя!

Оскільки теми з міфології слов'ян дуже складні, автори запропонували іноземцям допомогу у посібнику у виді переклада цих тем англійською.

Велику зацікавленість виявляють іноземні студенти при вивченні типів народних казок — чарівних, казок про тварин та побутових. Привертають їх увагу фантастичні персонажі та чарівні речі, що існують у чарівних казках

(відьма, Кощій, змій, морський цар; торбинка-волосянка, чарівні чоботи, чарівний перстень, чарівна сопілка, чарівне мальоване горнятко).

В казках про тварин тварини завжди показують життєві стосунки людей та доміантні людські риси: вовк у казках злий, жорстокий, жадібний та ненажерливий, лисичка винахідлива, хитра, часто може бути злодійкою, ведмідь незграбний, заєць боягузливий та полохливий.

Побутові казки розкривають перед нашими учнями національні ознаки та різні грані народного побуту, показують, що ум, дотепність, доброта перемагають жадібних та жорстоких багатих поміщиків, панів, попів, купців, які завжди зображені комічно.

Український поетичний епос включає до себе думи та історичні пісні. Студенти зустрінуться на сторінках посібника з музичними інструментами кобзою, бандурою та лірою, у супроводі яких виконувались думи своєрідним індивідуальним співом — речитативом (декламація в урочистому стилі).

Ліричні пісні розкривають психоемоційну сферу народного життя, зосередять студентів на відтворенні внутрішнього світу людини (психологічних станів, думок, бажань, надій, страждань тощо).

Своєрідні перлини української народної творчості — прислів'я, приказки та загадки — подарують студентам-іноземцям змогу перевірити гостроту свого мислення, зрівняти свій життєвий досвід з досвідом народу, мову якого вони вивчають.

А зі старовинним мандрівним театром — вертепом — вони поринуть у найкращі і найдавніші українські традиції Різдва.

Вивчення текстів кожного уроку ґрунтується на виконанні цілого комплексу вправ. Передтекстові вправи мають на меті зняття лексичних та граматичних труднощів. Важливе місце в передтекстовій частині комплексу посідають вправи, спрямовані на засвоєння тематичної лексики тексту. Післятекстові вправи не тільки контролюють рівень знання тексту та ефективність його самостійного опрацювання, вони допомагають закріпити лексичний матеріал, автоматизувати мовленнєві зразки і привернути увагу

студентів до найважливішої інформації. Передтекстові й післятекстові вправи відповідають методичним вимогам: вони посилені для всіх студентів групи за своїм обсягом та лексико-граматичним наповненням; ураховують поступовий рух від простих до складних видів роботи, а також апелюють до різних видів пам'яті, мислення, сприйняття та активізують усі види мовленнєвої діяльності іноземних студентів.

На науковій основі в посібнику гармонійно поєднано ідеї, принципи та концепції фольклористики та психолого-педагогічних наук. На цих підставах сформовано чітку систему методичних прийомів їх вивчення на заняттях та під час самостійної роботи студентів.

Автори посібника виробили особливу систему навчання іноземців на підготовчому відділенні: компактність, доступність, роз'яснювальний характер викладу, і саме це дозволяє авторам сподіватися, що все це стане досить вагомим внеском у розробку як теоретичних, так і практичних питань викладання української літератури для іноземців.

У процесах реформування практично всіх аспектів життєдіяльності на сучасному етапі розвитку цивілізації виражається необхідність адекватного реагування на зміни, що відбуваються. Процеси інтенсивних змін справляють вплив і на систему освіти.

Викладачі підготовчих відділень для іноземців, враховуючи нові й постійно змінювані потреби в освітніх послугах, можуть і вже повинні сьогодні не сліпо додержуватися інструкцій, що містяться в стандартах, а, не знижуючи темпів, тематичного наповнення й посилення традиційних методичних прийомів, науково й практично обґрунтовувати нові раціональні завдання навчання, корегувати їх з урахуванням нових навчальних умов.

### **Література:**

1. Гнатюк В. М. Вибрані статті про народну творчість/ В. М. Гнатюк. – Київ: Наукова думка, 1966 . – 247 с.
2. Колесса Ф. Українська усна словесність/ Ф. Колесса. – Київ: НБУ ім. Ярослава Мудрого, 2011. – С. 145-148.
3. Кирдан Б. П. Украинский народный эпос/ Б. П. Кирдан. – М.: Наука, 1965. - 352 с.